

Od Adama Smitha do moderne monetarne teorije

Ukota, Tea

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:731907>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-09**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

TEA UKOTA

**OD ADAMA SMITHA DO MODERNE
MONETARNE TEORIJE**

Završni rad

Pula, 2021.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

TEA UKOTA

**OD ADAMA SMITHA DO MODERNE
MONETARNE TEORIJE**

Završni rad

JMBAG: 0303081113, redovita studentica

Studijski smjer: Turizam

Predmet: Uvod u makroekonomiju (Uvod u ekonomiju 2)

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Ekonomija

Znanstvena grana: Financije

Mentor: izv.prof.dr.sc. Dean Sinković

Pula, rujan 2021.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Tea Ukota, kandidatkinja za prvostupnika ekonomije/poslovne ekonomije, smjera Turizam ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____, _____ godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, **Tea Ukota**, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile

u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „**Od Adama Smitha do moderne monetarne teorije**“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____ (datum)

Potpis

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. ADAM SMITH.....	3
2.2. NAJPOZNATIJE DJELO	4
2.2.1. POLAZIŠNA TOČKA SMITHOVE TEORIJE I LIBERALNA GOSPODARSKA TEORIJA	5
2.3. NEVIDLJIVA RUKA	6
3. JOSEPH SCHUMPETER	7
3.1. SCHUMPETEROVO RJEŠAVANJE DILEME O PREDMETU ISTRAŽIVANJA U POVIJESTI EKONOMIJE	8
3.2. SCHUMPETEROVA PODJELA BITNIH POJMOVA	8
4. JOHN MAYNARD KEYNES.....	11
4.1. KEYNESOVA NAJPOZNATIJA DJELA.....	11
4.2. MONETARNA TEORIJA JOHNA MAYNARDA KEYNESA.....	12
5. MILTON FRIEDMAN	15
5.1. FRIEDMANOV POGLED NA MONETARNU TEORIJU	15
6. ROBERT EMERSON LUCAS JR.....	18
6.1. LUCASOV POGLED NA MONETARNU TEORIJU	18
7. MODERNA MONETARNA TEORIJA	20
7.1. IMPLEMENTACIJA MODERNE MONETARNE TEORIJE ZA VRIJEME KORONA KRIZE	21
8. ZAKLJUČAK.....	23
LITERATURA.....	24
SAŽETAK.....	26
SUMMARY	27

1. UVOD

Razvoj ekonomije kroz povijest bio je potpomognut zaključcima, djelima te teorijama brojnih izvanrednih ekonomista. Ekonomija kao društvena znanost nastoji odrediti prirodu i podrijetlo te posljedice djelovanja ljudi usmjerenih na prikupljanje potrošnih dobara koja će osigurati ispunjenje čovjekovih želja i potreba.

„Otac ekonomije“ Adam Smith kao glavni predstavnik klasične škole političke ekonomije svojim je doprinosima oblikovao današnju ekonomiju. Suprotstavivši se merkantilistima, zagovarao je prirodnu slobodu svakog pojedinca – liberalizam.

Joseph Alois Schumpeter, jedan od najistaknutijih austrijskih ekonomista, fokusirao se na problematiku vezanu uz poslovne cikluse i gospodarski razvoj te na povijest ekonomske misli. Također je na detaljan način napravio raspodjelu bitnih pojmova unutar ekonomske znanosti.

„Otac makroekonomije“ John Maynard Keynes naglašavao je važnost stabilnih cijena koje se moglo postići kontrolom količine novca u optjecaju.

Milton Friedman, američki ekonomist i profesor ekonomike na Sveučilištu u Chicagu, za svoje je doprinose monetarnoj teoriji dobio Nobelovu nagradu.

Robert Emerson Lucas Jr. bio je predstavnik „Nove klasične ekonomije“, škole koja je zastupala mišljenje makroekonomske teorije koja se temeljila na neoklasičnoj ekonomskoj tradiciji, a njezinom razvoju doprinijela je Lucasova „Teorija racionalnih očekivanja“.

Predmet istraživanja završnog rada jesu doprinosi navedenih ekonomista te njihov pogled na modernu monetarnu teoriju. Svrha rada jest sagledati teorije ekonomista kroz povijest te navesti argumente koji podržavaju modernu monetarnu teoriju i one koji se protive istoj. Ovaj rad za cilj ima sugerirati mogućnost implementacije određenih segmenata MMT ukoliko je to potrebno, ovisno o stanju države. Naglasak ovog završnog rada jest na osnovnim postulatima moderne monetarne teorije te na njezinoj implementaciji za vrijeme COVID-19 pandemije.

Završni rad tematski se dijeli na sedam samostalnih cjelina. U uvodu se nastoji objasniti predmet, svrha i cilj završnog rada. U drugom djelu govori se o Adamu

Smithu, „ocu ekonomije“. Treći dio rada govori o Josephu Aloisu Schumpeteru i njegovom viđenju poslovnih ciklusa i gospodarskog razvoja te povijesti ekonomske misli. Četvrti dio rada dotiče se Johna Maynarda Keynesa koji je zapravo potaknuo razvoj moderne monetarne teorije. Potom se u petom dijelu govori o Miltonu Friedmanu i njegovim doprinosima MMT. U šestom poglavlju spominje se predstavnik „Nove klasične ekonomije“ - Robert Lucas Jr. i njegov pogled na monetarnu teoriju. U posljednjem poglavlju izneseni su osnovni postulati moderne monetarne teorije i sagledani su svi aspekti upotrebe iste.

2. ADAM SMITH

Rođen 16. lipnja 1723. godine u Kirkcaldyju, Adam Smith najpoznatiji je škotski ekonomist i filozof. Kao utemeljitelj i , uz Davida Ricarda, glavni predstavnik engleske klasične škole političke ekonomije, ubrzo je postao značajan pisac iz područja moralne filozofije.¹

Sa napunjenih 14 godina postao je polaznik sveučilišta u Glasgou, te je nakon što je 1740. godine diplomirao, dobio stipendiju za Oxford. Svoja prva predavanja iz književnosti i retorike prvi je put održao na Edinburškom sveučilištu 1748. godine. Nakon tri godine postao je profesor logike na sveučilištu u Glasgou, a već iduće godine profesor moralne filozofije koja se doticala teme političke ekonomije.

Svoje prvo djelo, *Teoriju moralnih osjećaja (The Theory of Moral Sentiments)*, napisao je 1759. godine. U razdoblju od 1746. godine do 1766. bio je pratitelj na putovanjima Europom vojvodi od Buccleucha te je ponajviše obitavao u Francuskoj i Švicarskoj. Na tom je dugogodišnjem putovanju imao prilike upoznati brojne francuske filozofe.

Povratkom u London i primivši pozamašnu novčanu nagradu za sudjelovanje na putovanju, Adam Smith odlučio je sljedećih deset godina provesti u Kirkcaldyju te posvetiti se pisanju svog najvećeg životnog djela „*Istraživanje prirode i uzroka bogatstva naroda*“ („*An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*“), objavljeno 1776. godine, a danas je djelo u svijetu poznato kao „*Bogatstvo naroda*“ („*The Wealth of Nations*“).

Ostatak svog života Adam Smith proveo je u gradu Edinburghu te radio kao upravitelj carinske uprave Škotske. Svoje posljednje dane posvetio je novoj inačici „*Teorije moralnih osjećaja*“.

17. srpnja 1790. godine Adam Smith je preminuo. Naknadno se saznalo kako je bio veliki humanitarac, te je dosta novčanih sredstava anonimno donirao karitativnim ustanovama.

¹ Smith, Adam. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. [website] <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=56797> (pristupljeno: 30.08.2021).

2.2. NAJPOZNATIJE DJELO

Smithovo djelo „*Bogatstvo naroda*“ raspoređeno je na pet knjiga ili pet dijelova. Prva dva dijela daju uvid u teorijske pretpostavke, dok se preostala tri dijela odnose na povijesna zbivanja i davanje primjera. Nastojao je objasniti fenomene poput različitog napretka bogatstva u različitim zemljama, sustave političke ekonomije i njihov utjecaj, te financijsku situaciju države.

Svoje najpoznatije djelo posvetio je poticanju slobode pojedinca. Poticanjem liberalizma u potpunosti se suprotstavio merkantilistima i njihovom promicanju državne kontrole. Smatrao je kako pravo bogatstvo nije u novcu, već u radu.

Kako je Adam Smith djelovao u vremenu koje je prethodilo Industrijskoj revoluciji i kasnije naglom razvoju kapitalizma, ubrzo se uvidjelo kako u radu odaje neshvaćanje novijih oblika kapitalizma. Zbog napretka kapitalizma, Smithova se teorija ne može u jednakoj mjeri uzeti u obzir kao nekada.

Djelo „*Bogatstvo naroda*“ nastojalo je zaviriti u poimanje buržoaskog društva te objasniti na kakav se način prikazuje svijetu. Uz dane teorije i objašnjenja, Adamove zaključke prihvatili su David Ricardo i Karl Marx. Smith je smatrao kako je za stvaranje bogatstva jedne države od presudne važnosti bila podjela rada koja je istovremeno povezana sa većom proizvodnošću. Zaključio je kako je ta ista podjela uvjetovana veličinom tržišta, što je veći opseg, to je podjela produktivnija. Također je htio dokazati kako je novac zapravo roba, ali se kao takva izdvojila od ostatka zbog svoje sposobnosti zamjenjivanja za proizvod određenog rada. Osim velikog utjecaja na znanost i književnost onog doba, uvelike je utjecao i na političku situaciju. Svojim istraživanjem primarno je želio prikazati sustav koji bi vodila politika naroda te bi se na isti način doprinijelo njihovom bogatstvu i kvalitetnom životu. Moglo se reći kako je to sustav sukladan prirodnoj slobodi koji nalaže kako svi sudionici u tržišnoj razmjeni posjeduju jednaka prava i neograničenu slobodu izbora. Imaju pravo odabrati dobra koja žele, zanimanja, vrstu razmjena vodeći se svojim željama i potrebama. Svaki sudionik ima pravo raspolagati vlastitim resursima na način na koji želi. Može proizvoditi dobra uz minimalne troškove te ih razmijeniti sa ostalima uzimajući u obzir uloženi rad. Na taj način nabavi proizvod za koji bi, kada bi ga samostalno proizvodio, morao utrošiti više rada ili bi dobio proizvod manje kvalitete. Smith je zaključio kako bi se na taj način svi akteri tržišta obogatili te bi država bila primorana jamčiti slobodu

svojem naroda što bi naposljetku dovelo do stalnog razvoja društva i njegovog ekonomskog rasta. Uvidio je kako je prethodno društveno stanje posljedica neprikladnih političkih radnji te interesa pojedinaca.

Nakon uvođenja liberalizma kazao je kako se društva napokon okreću prirodnom tijeku stvari. Kako bi spriječio nepotrebne sukobe i nasilje kada bi u pitanje došlo poništavanja stečenih privilegija pojedinaca, poticao je mirno i tempirano uvođenje novih pravila društva.

Stvorio je cjeloukupni sustav političke ekonomije te ga podijelio na njegove glavne stavke: novac i cijene, raspodjelu rada, proizvodnju dobara, profit, kapital, investicije i sl. Ono što ovo djelo čini toliko vrijednim jesu njegovi osobni zaključci koji su upotpunili tadašnja nova načela. Njegovo detaljno napisano vrhunsko znanstveno djelo jedan je od brojnih razloga zašto Adama Smitha zovu „ocem političke ekonomije“. *„Bogatstvo naroda“* sa svojim sadržajem koji se suprotstavlja feudalnom poretku te potiče razvoj društvene slobode i napredak ekonomije pokazalo se kao idealan priručnik za rješavanje ekonomskih problema.

2.2.1. POLAZIŠNA TOČKA SMITHOVE TEORIJE I LIBERALNA GOSPODARSKA TEORIJA

Ono što je Adam Smith naglašavao kao vrlo važnu sastavnicu ponašanja svakog pojedinca jesu njegova moralna načela. Objasnjavao je kako naša viđenja postupanja drugih pojedinaca djeluju i na viđenje osobnih postupaka. Uvidjevši povezanost dvoje spomenutih, razradio je problematiku vezanu uz simpatiju ili osjećaj za bližnje.

Shvatio je kako je potrebno iskustvo da bismo znali kako se osjeća netko drugi u određenoj situaciji. Taj osjećaj prema drugome razvija se stavljanjem sebe u istu situaciju te upotrebom istih načela koje smo prethodno primijenili na drugog pojedinca. Adam Smith također priznaje kako je korist preduvjet moralnog djelovanja jer ona doprinosi osjećaju ugode koji pojedinca potiče na moralno djelovanje.

Adam Smith poznat je i kao izumitelj sustava koji se sastojao od njegove teorije ljudske prirode i teorije povijesti koje su se kombinirale sa teološkim elementima te se implementirale u gospodarski društveni život. Taj sustav ograničen je na gospodarsku granu pa se primarno mora fokusirati na proizvodnju, trgovinu i grane poljoprivrede. U

tom istom sustavu, novac predstavlja sredstvo razmjene dok podjela rada organizira i doprinosi proizvodnji.

Smithovo razmišljanje doprinijelo je ekonomiji kao znanosti te je započelo, u ono vrijeme, novo razdoblje klasične gospodarske misli. Spomenuto razdoblje potaknuto je objavom Smithovog djela „Bogatstva naroda“ 1776. godine te se protezalo sve do 1873. godine koju je obilježila smrt Johna S. Milla. Unatoč nekim razlikama u mišljenjima zagovaratelja klasične škole, većina se slagala oko temeljnih koncepata. Vjerovali su u prirodnu slobodu („laissez-faire“) te su gospodarski rast smatrali vrlo važnim za bolji život pojedinca, ali i cjeline.

Prethodno je spomenuto kako je za života Adama Smitha pojam ekonomije bio poiman kao politička ekonomija. Htio je istražiti poveznicu između države i pojedinca te djelovanja države po pitanju stanovnika.

2.3. NEVIDLJIVA RUKA

Adam Smith osmislio je metaforu nevidljive ruke koja je danas vrlo poznata u svijetu. Taj je izraz upotrijebio kako bi definirao smjernice djelovanja tržišnih snaga te pobliže objasnio kako je moguće nenamjerno stvoriti općedruštvenu dobrobit djelovanjem radi vlastitih interesa.

Nevidljiva ruka sinonim je za mehanizam koji djeluje između ponude i potražnje resursa koji moraju biti u stalnoj ravnoteži. Pojedinci se na tržištu kreću vođeni vlastitim željama i potrebama, te nesvjesno pozitivno utječu na cjelokupno društvo. Smith je metaforu nevidljive ruke objašnjavao kao eliminaciju vladinog djelovanja na tržištu koje bi po njegovom shvaćanju oštetilo tržišna kretanja. Adam Smith nerijetko je govorio kako priroda utječe na pozitivne kretanje, koje možda pojedinac ne uoči odmah. Tu višu silu opisivao je kao uzrok neplaniranih pozitivnih krajnjih rezultata.

3. JOSEPH SCHUMPETER

Joseph Alois Schumpeter rodio se 1883. godine u Austriji. Studirao je u Beču gdje je diplomirao ekonomiju. Svoju je specijalizaciju nakon studija odradio u Velikoj Britaniji. Prvo je bio profesor ekonomije na Sveučilištu u Grazu, te nešto kasnije i u Bonnu. Ubrzo je postao austrijski ministar financija i predsjednik Bidermann Banke.

Jedan je od najistaknutijih ekonomista XX. st. Iako je bio obrazovan u tradiciji neoklasične ekonomske škole, izgradio je vlastito teorijsko stajalište, uzimajući pritom u obzir povijesne i socijalne čimbenike te inherentnu nestabilnost kapitalističkih institucija.² Fokusirao se na problematiku vezanu uz poslovne cikluse i gospodarski razvoj te na povijest ekonomske misli.

Godine 1912. po prvi put je u svojem djelu „Teorija gospodarskog razvoja“ iznio vlastitu teoriju koja naglašava važnost inovacija za ostvarivanje profita. Smatrao je kako je bitno da svaki poduzetnik teži inovacijama koje kasnije daju dobre šanse za ostvarivanje većih prihoda te da u toj kombinaciji leži ključ uspjeha kapitalizma.

Pružao je otpor monopolističkom položaju velikih privatnih poduzeća i državnih nastojanja da u privredi sputavaju konkurenciju inovativnih poduzetnika jer je uvidio kako će odbijanje birokratizacije dovesti u pitanje dugoročne izgleda za održivost kapitalizma.

Svojim je djelima o povijesti ekonomske misli pridonio današnjoj ekonomiji, a najpoznatija su: „Epohe povijesti dogmi i metoda“ (1914), „Poslovni ciklusi“ (1939), „Kapitalizam, socijalizam i demokracija“ (1942), „Deset velikih ekonomista“ (1951) i „Povijest ekonomske analize“ (1954).

² Schumpeter, Joseph Alois. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. [website] <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=55009> (pristupljeno: 01.09.2021).

3.1. SCHUMPETEROVO RJEŠAVANJE DILEME O PREDMETU ISTRAŽIVANJA U POVIJESTI EKONOMIJE

Joseph Schumpeter zaključio je kako se povijest ekonomije može pisati i strukturirati na određen način. Svoju je podjelu razvrstao na sljedeća tri načina gdje se povijest ekonomije može formulirati kao:³

- Povijest ekonomske misli
- Povijest političke ekonomije
- Povijest ekonomske analize

Schumpeter je odlučio pisati o povijesti ekonomske analize, odnosno o povijesti ekonomike (spomenuti nazivi za njega su bile istoznačnice). Naveo je kako postoji velika razlika između povijesti ekonomske analize i ujedno povijesti ekonomske misli te političke ekonomije. Spomenute formulacije razlikuju se u pogledu na ekonomiju s aspekta znanosti te prema izboru predmeta istraživanja kojim se bave ekonomisti. Kao učenik neoklasične škole, Schumpeter se vodio mišljenjem kako ekonomija kao znanost mora ukloniti subjektivne, te prigrliti objektivne elemente.

Neoklasično učenje nalaže kako se ekonomija treba baviti isključivo tehnikama analize i ostvarivanja ciljeva. Svako učenje ekonomije započinje učenjem mikroekonomije, te se na tu granu kasnije nadodaje učenje makroekonomije kojoj je Schumpeter, zajedno sa nekolicinom ostalih neoklasičara, dodijelio naziv ekonomika. Svoje razumijevanje ekonomike, koje se bitno razlikuje od razumijevanja ostalih neoklasičara, Joseph Schumpeter predlaže kao supstitut za političku ekonomiju.

3.2. SCHUMPETEROVA PODJELA BITNIH POJMOVA

Pojmove poput ekonomske misli, znanosti, političke ekonomije, ekonomske analize i sl. kao osnovne pojmove u ekonomiji Schumpeter je nastojao razlikovati te što detaljnije opisati i objasniti. Poznata je činjenica kako je Schumpeter pojam povijesti

³ Š. Medić, Đuro, (2000). Schumpeterova koncepcija povijesti ekonomske analize i moderna metodologija ekonomije. Ekonomski pregled, Vol. 51 No. 9-10 [website] https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=45484 (pristupljeno: 1.9.2021).

ekonomije razumijevao kao pojam povijesti ekonomske analize sa time da su se oba uvelike razlikovala od povijesti političke ekonomije i povijesti ekonomske misli.

U svojem djelu „Povijest ekonomske analize“ prvo je proučavao pojam ekonomske misli te izdvojio najbitnije elemente pojma, kao što su ekonomska sociologija, povijest i statistika). Sve te elemente ubrajao je u pojam ekonomske analize tj. ekonomike.

Sveobuhvatnost razmišljanja i ciljeva odnosno želja povezanih sa ekonomskim predmetima koji se odnose na javnu politiku Schumpeter je nazivao „ekonomskom misli“. Ekonomska misao pojam je koji se prostirao po javnoj svijesti u određenom vremenu i mjestu. „Javnu svijest“ Schumpeter definira kao strukturnu podjelu društva na klase sa odgovarajućom razinom grupne svijesti te stavova koje iz nje proizlaze.

Što se tiče znanosti, Schumpeterova definiranje, uz korištenje empirizma, nastojalo ju je objasniti kao skup vrsta znanja koje su rezultat svjesnih napora uma koje doprinose navici uma, metodama i tehnikama vladanja činjenicama. Kod istraživanja povijesti ekonomije, vodio se pitanjima: „koje se činjenice mogu potvrditi eksperimentiranjem i opažanjem?“ te „koje se metode temelje na logičkom zaključivanju iz provjerenih činjenica?“.

Što se tiče Schumpeterovog pristupa pojmu političke ekonomije, smatrao se krivim zbog njegovog ograničavanja na pojam ekonomske politike. Političkom ekonomijom nazivao je skup ekonomskih politika koje su pojedini autori predstavljali pomoću normativnih načela ekonomskog socijalizma, liberalizma i sl.

Politička ekonomija je tokom povijesti, ali i danas, osim normativnih načela obuhvaćala i druge aspekte i teorije (pozitivne). Ekonomska se teorija dijeli na pozitivnu i normativnu, a ta se podjela naziva dualističkom.

Pojmove ekonomike i ekonomske analize Schumpeter je koristio kao istoznačnice. Spomenute pojmove koristio je za definiranje opće ekonomske teorije. Taj se pristup spomenutim pojmovima također tretirao kao krivi pristup. Schumpeterovo shvaćanje ekonomike kao znanosti do koje je došlo korištenjem odgovarajućih tehnika analize te iz koje su uklonjeni vrijednosni sudovi, politička ekonomija te nepotrebna ideologija nije se poklapalo sa razumijevanjem istog pojma Lionela Robbinsa sa kojim su se slagali brojni neoklasičari. Lionel Robbins u jednom od svojih djela iskazao je kako se ne slaže sa tvrdnjom koja nalaže kako aktivnosti koje dovode do ekonomskog blagostanja

spadaju u ekonomske aktivnosti. Pod ekonomskom aktivnosti koja utječe na proizvodnju dobara, potrošnju, razmjenu i sl. misli se na političke, tehnološke, vremenske, organizacijske i slične segmente. Također dolazi i do nepodudaranja čovjekovih potreba i ambicija. Iako se Schumpeter i Robbins slažu oko definicije vrijednosne neutralnosti ekonomike, Schumpeterovo se razumijevanje izdvaja zbog ubrajanja ekonomske povijesti, statistike te teorije koja uključuje hipoteze, teoreme i sl. u pojam ekonomike.

Nešto kasnije, Schumpeter je svoju definiciju ekonomske analize odlučio upotpuniti dodatkom ekonomske sociologije koja je služila kao supstitut za prethodno uklonjenu političku ekonomiju. Ta definicija ekonomske analize ili ekonomike nadalje podrazumijeva sveobuhvatnost raznih teorijskih, statističkih, socioloških i sličnih tehnika analize te rezultata dobivenih korištenjem spomenutih tehnika. Ekonomskom analizom utvrđuju se posljedice ljudskog ponašanja u datom vremenu na cjeloukupnu ekonomiju, dok se ekonomskom sociologijom nastoji dobiti razlog određenog ljudskog ponašanja. Ljudsko ponašanje analizira se na način da se osim ljudskih djelovanja, također promatraju i određene društvene institucije koje utječu na ponašanje ljudi, primjerice država.

Korištenjem elemenata političke ekonomije, Schumpeter se našao u poziciji u kojoj se nije mogao u potpunosti odmaknuti od pojma političke ekonomije, što je kontradiktorno svim njegovim nastojanjima. Schumpeterovo nastojanje uklanjanja ideoloških elemenata iz ekonomske znanosti nije opravdalo zamjenjivanje pojma političke ekonomije pojmom ekonomike. Sva područja ekonomije "trpe" subjektivna razmišljanja i ideologiju, a to najbolje pokazuje neoklasično razumijevanje ekonomike koje se, bez obzira što teži objektivnosti, zapravo temelji na subjektivnim teorijama i elementima.

4. JOHN MAYNARD KEYNES

Britanski ekonomist John Maynard Keynes rodio se 5. lipnja 1883. godine u Cambridgeu. Bio je student na sveučilištu u Cambridgeu, a njegov otac John Neville Keynes, po struci ekonomist i filozof, na istom je sveučilištu imao ulogu profesora.

John Maynard Keynes spadao je u grupu najistaknutijih ekonomista 20. stoljeća, a tokom života, bio je uspješan u mnogočemu. Radio je kao profesor na Sveučilištu u Cambridgeu, a nedugo zatim postao je savjetnik vlade Velike Britanije. Također je bio cijenjeni urednik poznatog časopisa „Economic Journal“, a nešto kasnije radio je kao tajnik ekonomskog društva Velike Britanije.

Keynes je poslije završetka školovanja 1906. godine dobio posao u državnom uredu gdje je radio na rješavanju financijskih poteškoća Indije. Nakon toga, bio je profesor ekonomije u Cambridgeu sve do 1915. godine. U Ministarstvu financija Velike Britanije bavio se britanskim financijskim pitanjima te se na tom polju pokazao vrlo uspješnim. Iz tih razloga, premijer Lloyd George izabrao ga je za ekonomskog savjetnika, no nakon nekog vremena Keynes je sa tog radnog mjesta odstupio. 1937. godine Johna Keynesa pogodio je srčani udar i zbog toga se na Sveučilište vratio tek nakon dvije godine.

4.1. KEYNESOVA NAJPOZNATIJA DJELA

1919. godine Keynes je objavio knjigu u kojoj je iznio svoje razmišljanje o poslijeratnim poduhvatima Njemačke. Smatrao je kako će ratne reparacije opteretiti gospodarstvo Njemačke te se ti isti poduhvati neće nikada stići nadoknaditi, a sve je to potkrijepio iznesenim činjenicama u svojem djelu „Ekonomске posljedice mira“. Povratkom na Sveučilište u Cambridgeu, uložio je dosta vremena u analiziranje poslijeratnog stanja Njemačke.

Nije polagao previše nade u povratak liberalnog poretka i zbog toga je pružao otpor klasičnoj laissez-faire (gospodarska doktrina koja je obilježila kapitalizam 18. i 19. stoljeća, a opisuje ju neograničena sloboda djelovanja koja ne trpi miješanje države u ekonomiju). 1930. godine napisao je djelo „Rasprava o novcu“ koje se sastojalo od dva

sveska. Keynesova predviđanja pokazala su se točnima kada je nastupila svjetska ekonomska kriza.

U svojem najistaknutijem djelu „Opća teorija zaposlenosti, kamate i novca“ napisanom 1936. godine iznio je i oblikovao svoju definiciju teorije makroekonomske regulacije. Tu je Keynes također naglašavao važnost državnih utjecaja na agregatnu potražnju (ukupnu potražnju građana kao potrošača, poduzeća kao investitora i državnih tijela za opće rashode)⁴. Naglašava kako se kod manjih padova privrednih aktivnosti uz pomoć monetarne politike mogu smanjiti kamatne stope te se isplativijim kreditima mogu potaknuti određena poduzeća na investicije. Na taj se način agregatna potražnja, kao i stopa zaposlenosti, obnavljaju.

Tokom velike ekonomske krize uvidjela se mogućnost većih i dugotrajnijih padova unutar privrednih aktivnosti. Čak i u takvoj situaciji, Keynes je došao do zaključka kako je, unatoč niske stope zaposlenosti, moguće održati ravnotežu unutar gospodarstva. To se može postići državnim izdacima u raznim aspektima, primjerice financijskom potporom nezaposlenih. Nedostatci unutar državnog proračuna nadomještali bi se državnim uzimanjem kredita, a time bi se kontrolirali viškovi štednje kod investicija. Proizvodnja bi se povećala zajedno sa agregatnom potražnjom i naposljetku bi došlo do potpune zaposlenosti.

Keynesove teorije postale su općeprihvaćene među brojnim ekonomistima pa se ubrzo razvila i grana makroekonomije koja je obuhvaćala investicije, agregatnu ponudu i potražnju, stopu zaposlenosti i sl. Napisao je još nekoliko istaknutih knjiga, primjerice 1913. godine napisao je „Novčani sustav i financije Indije“, a 1921. godine objavljena je knjiga „Rasprava o vjerojatnosti“.

4.2. MONETARNA TEORIJA JOHNA MAYNARDA KEYNESA

John Maynard Keynes uvelike je utjecao na granu makroekonomije, dok su na mikroekonomiju više utjecali klasičari. Keynes je rekao kako je djelovanje države na području mikroekonomije nepotrebno te da tu važniju ulogu imaju poduzeća. Prethodno je spomenuto kako se kvaliteta Keynesovih teorija iskazala onda kada je

⁴ Keynes, John Maynard. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. [website] <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=31329> (pristupljeno: 03.09.2021).

svjetska ekonomska kriza stupila na snagu, a nije bilo moguće upotrijebiti ranija razmišljanja i teorije jer je novonastala gospodarska situacija bila novitet. Keynesove teorije predstavljale su glavni ekonomski alat te su se rabile sljedećih četrdesetak godina nakon svjetske ekonomske krize 20. stoljeća.

Teorija koja je prethodila Keynesu nastojala je zagovarati održavanje ekonomskih aktivnosti i onda kada je stopa zaposlenosti niska. Razmišljanje klasičara tvrdilo je da se pri promjeni količina novca u optjecaju, mijenja jedino razina cijena. Keynes se sa tim razmišljanjem nije složio, iako njegova monetarna teorija dijeli neke temeljne elemente sa teorijama klasičara i neoklasičara.

Keynesova teorija jedinstvena je po tome što nalaže kako promjene količine novca u optjecaju na ekonomske tijekove djeluju po transmisijskom mehanizmu teorije monetarne politike koja na novac gleda kao na model imovine koji ima kupovnu moć koja varira zajedno sa promjenom količina novca u optjecaju.

John Keynes svoje neslaganje sa klasičarima ponajviše je pokazao po pitanju vjerodostojnosti Sayova zakona. Sayov zakon nalaže kako ponuda sama sebi kreira potražnju te da je potpuna dugoročna nezaposlenost nemoguća. Također naglašava prilagodbu gospodarstva u situacijama gdje zaposlenost i proizvodnja odskaču od svoje uobičajene razine. Keynes se suprostavio Sayovom zakonu naglašavajući kako brojni elementi utječu na ravnotežu investicija i štednje, primjerice monopoli, kamatne stope i slično. Razina cijena definirana je potražnjom za novcem i količinom novca u optjecaju, a promjena te razine cijena reflektira se na kamatnu stopu i stopu inflacije.

Polazna točka monetarne teorije Johna Keynesa jest činjenica da kamata ima velik utjecaj na novčanu potražnju. Povezavši kupovnu moć novca i domaći dohodak, svoje viđenje monetarne teorije protumačio je poveznicom između novčane nadnice, rada i količine roba i usluga. Novčana vrijednost koju pojedinac zaradi svojim radom jest novčana nadnica. Određenu količinu roba i usluga koju se može kupiti novčanom nadnicom naziva se realnom nadnicom. Bruto domaći proizvod (BDP) podrazumijeva ukupnu vrijednost proizvedenih roba i usluga u zemlji u vremenskom periodu od godine dana, dok domaći dohodak podrazumijeva ukupan zbroj novčanih nadnica. Onda kada su domaći dohodak i BDP ekvivalentni postiže se makroekonomska ravnoteža. U slučaju da mijenjanjem cijena ili robne količine dođe do promjena spomenutih

komponenti i ravnoteža gospodarstva se poremeti, pojaviti će se viškovi ili manjkovi , proizvoda, roba, usluga i novca.

Keynesovo poimanje ekonomske ravnoteže svodilo se na promjene količina novca u optjecaju. Smatrao je kako postoji način za ukidanje recesije, a to se postiže na način da se smanje cijene koje povisuju realnu vrijednost novca. Primjenom tog načina pokrenule bi se investicije i potrošnja uzrokovane smanjenjem kamata do kojih bi došlo povećanom kupnjom vrijednosnih papira te ulaganjima u iste. Keynes također naglašava kako svatko može držati svoje prihode i rashode u izbalansiranom odnosu uz pomoć štednje te da kupovnu moć kreira dohodak koji se koristi kao zamjena za tržišnu robu i usluge.

„Keynesijanska revolucija“ označavala je razdoblje pojave Keynesove analize koja je predlagala makroekonomsku politiku kojom će država postići stabilno stanje. Novac je za Keynesa bio važan element koji je imao svojstvo čuvanja imovine u monetarnoj varijanti. Složio se sa ostalim ekonomistima sa Cambridgea tvrdeći kako novac sadrži osnovno svojstvo razmjene. Prethodno spomenuto, upravljanje ukupnom potražnjom predstavljalo je glavno oružje protiv niske stope zaposlenosti.

5. MILTON FRIEDMAN

Američki ekonomist i profesor ekonomike na Sveučilištu u Chicagu Milton Friedman rodio se 31. srpnja 1912. godine u Brooklynu, u New Yorku. Njegovi roditelji, Židovski doseljenici, bili su trgovci. Milton Friedman pohađao je srednju školu Ragway High School.

Kao student na Sveučilištu Rutgers opredijelio se za područja matematike i ekonomije. Diplomiravši na Sveučilištu Rutgers, Friedman je dobio dvije ponude za stipendiju, jednu iz područja ekonomije na čikaškom Sveučilištu te druga iz područja matematike na Brown Sveučilištu. Friedman se opredijelio za pisanje diplomskog rada na Sveučilištu u Chicagu te je ubrzo postao magistar znanosti. Svoju suprugu Rose Director, također ekonomisticu, upoznao je u Chicagu.

1976. godine primio je Nobelovu nagradu za svoj predani rad u području monetarne teorije i teorije potrošnje te za osnivanje monetarističke škole koja zastupa ekonomsko mišljenje koje bitnim smatra kontrolu novčanog toka.

Milton Friedman napisao je brojna poznata djela, a neka bitnija bila bi: „Oporezivanje za sprječavanje inflacije“ (napisano 1943. godine), „Ogledi iz pozitivne ekonomije“ (napisano 1953. godine), „Studije iz kvantitativne teorije novca“ (napisano 1956. godine), „Teorija potrošne funkcije“ (napisano 1957. godine), „Teorija cijena“ (napisano 1962. godine), „Kapitalizam i sloboda“ (napisano 1962. godine), „Monetarna povijest Sjedinjenih Država 1867–1960“ (zajedno sa A. J. Schwartz, napisano 1963. godine), „Uzroci i posljedice inflacije“ (napisano 1963. godine) te „Monetarni trendovi u Sjedinjenim Državama i Ujedinjenom Kraljevstvu“ (zajedno sa A. J. Schwartz, napisano 1982. godine).

5.1. FRIEDMANOV POGLED NA MONETARNU TEORIJU

Friedman slovi za jednog od najpopularnijih ekonomista te zagovaratelja ekonomskog liberalizma. Svoje neslaganje sa kejnezijancima isticao je u svakoj situaciji jer je njihovo tumačenje uloge novca unutar ekonomske djelatnosti smatrao pogrešnim. Friedmanovo tumačenje nalaže kako je bitno izbjeći rizik od deflacije i inflacije te regulirati emisiju novca ovisno o rastu društvenih proizvoda. Netočnim smatra mišljenje da se nižom razinom stabilnosti novca i povećanom inflacijom može doći do više stope

zaposlenosti jer je karakteristika gospodarstva da se ono samo vraća na svoju prirodnu razinu nezaposlenosti.

Nakon završetka studija, Milton nije uspio odmah naći posao u svojoj akademskoj struci pa je zajedno sa svojim prijateljem Wilsonom Allenom Wallisom pronašao posao kod Franklina D. Roosevelta u „New Dealu“. Neki novi radni programi (primjerice WPA, HGK i PWA - ekonomski programi za suzbijanje Velike ekonomske krize) za Friedmana su predstavljali prikladne alate za rizične situacije unutar krize, no zamrzavanje cijena i plaća smatrao je neprikladnim. Kako je vrijeme prolazilo, uvidio je loše strane kontrole cijena zato što su, po njegovom mišljenju, sputavale doseg najviše vrijednosti kod korištenja određenih sredstava. Naposljetku je zaključio kako su vladina djelovanja potaknuta „New Dealom“ samo naškodile situaciji te da je umjesto smanjivanja opskrbe novcem istu trebalo povećati.

U djelu „Monetarna povijest Sjedinjenih Država 1867–1960“, Milton Friedman i Anna Jacobson Schwartz zaključili su kako je do Velike depresije došlo monetarnom kontrakcijom koja je bila uzrokovana neprestanom krizom bankarskog sustava te loše vođene politike središnje banke.

Friedman se zalagao za vraćanje zanimanja za ponudu novca u pogledu nominalne vrijednosti proizvodnje, točnije u pogledu teorije količine novca te je po tome danas najpopularniji. Za njega je monetarizam predstavljao više različitih stavova koji su povezani sa teorijom količine. U prethodno spomenutom djelu, napisanom u suradnji sa A. j. Schwartz, „Monetarnoj povijesti Sjedinjenih Država 1867–1960“ promatrali su ulogu ponude novca i ulogu gospodarskih aktivnosti tokom povijesti SAD-a. Njihovo istraživanje svelo se na dojmljiv zaključak kako je moguće potaknuti gospodarsku fluktuaciju promjenom ponude novca.

Milton Friedman podupirao je monetarističku školu ekonomije nalažući kako postoji uska poveznica između ponude novca i stope inflacije te da se ista može zaobići adekvatnom kontrolom stope rasta monetarne politike. Miltonovi zaključci kontrirali su tadašnjem modelu inflacije troškova, te se protivio korištenju fiskalne politike kao sredstvom za upravljanje potražnjom. Tvrdio je kako se država ne treba miješati u gospodarstvo te da se uloga vlade u ekonomskoj djelatnosti mora sniziti na najmanju moguću razinu.

Veliku depresiju usporedio je sa „Velikom kontrakcijom“ te je za razlog njenog postojanja okrivio neprikladno vođenje politike središnje banke. Također je naglasio kako se kriza na vrijeme mogla zaustaviti i biti obična recesija, te ne pretvoriti se u globalnu krizu velikih razmjera. Središnja banka je krivo postupila i umanjila količinu novca, i na taj način potaknula krizu te je došlo do Velike depresije za koju je odgovorna bila isključivo vlada.

Milton Friedman nastojao je dati do znanja kako je za tržište valuta bolje da se državna djelovanja uklone te da se počne koristiti praksa kliznih valutnih tečajeva. Friedman je također iskritizirao Phillipsovu krivulju te koncept prirodne stope nezaposlenosti rekavši kako vlast ne može smanjiti nezaposlenost na duži period ako potiče veću stopu inflacije. Može se dogoditi da se stopa nezaposlenosti na kraće vrijeme smanji u slučaju kada je inflacije nepredviđena, ali ako takav period potraje, stopa nezaposlenosti biti će u kritičnom položaju na tržištu rada. Ekonomija je, po Friedmanovom mišljenju, trebala isključiti vrijednosne sudove te se temeljiti na objektivnosti.

6. ROBERT EMERSON LUCAS JR.

Robert Emerson Lucas Jr. rodio se 15. rujna 1937. godine u Yakimi, u Washingtonu. Jedan je od najznačajnijih američkih ekonomista. 1959. godine diplomirao je povijest, a 1964. godine na Sveučilištu u Chicagu zaslužio je doktorat iz ekonomije, potaknut učenjem Milтона Friedmana.

Duži niz godina radio je na Sveučilištu Carnegie Mellon, a potom je dobio posao profesora na čikaškom Sveučilištu. 1995. godine dobio je Nobelovu nagradu za ekonomiju.

Robert Lucas bio je predstavnik „Nove klasične ekonomije“, škole koja je zastupala mišljenje makroekonomske teorije koja se temeljila na neoklasičnoj ekonomskoj tradiciji.

Razvoju spomenutog učenja doprinijela je Lucasova „Teorija racionalnih očekivanja“. Smatrao je kako će brojne ekonomske politike, izabrane kako bi se ekonomska aktivnost povećala, zapravo biti bezuspješne zbog promjene ekonomskih segmenata. „Nova klasična ekonomija“ najpoznatija je po teoriji realnih privrednih ciklusa. Ovim učenjem potaknula se preobrazba kejnezijanizma u novi kejnezijanizam. Lucas je također uvelike utjecao na teoriju investicija gdje je nadodao princip marginalnih troškova prilagođavanja. Uz princip ljudskog kapitala nadogrudio je teoriju endogenog rasta, a teoriju utvrđivanja cijena imovine obogatio je principom plaćanja unaprijed.

Njegova „kritika makroekonomskih modela“ vrlo je poznata u svijetu. U njoj je predstavio promjenu parametara modela ovisno o mjerama ekonomske politike. Dokazavši beskorisnost spomenutih parametara kada u pitanje dođe analiza efekata, jednim je potezom obezvrijedio kompletnu disciplinu modeliranja nacionalnih dohodaka.

6.1. LUCASOV POGLED NA MONETARNU TEORIJU

Recesija je, po Robertu Lucasu, bila posljedica privremene zbunjenosti radnika, kao i poduzeća. Smatrao je da postoji problem u diferenciranju promjena razina cijena uzrokovanih deflacijom ili inflacijom. Upozoravao je na mogućnost učinka suprotnog

od željenog ako se odradi pokušaj suprotstavljanja nastalom poslovnom ciklusu. Aktivnom politikom može doći do još veće zbunjenosti radnika.

U svojoj „Teoriji racionalnih očekivanja“, za čiji je doprinos dobio Nobelovu nagradu, u pitanje je doveo nespretno donošenje vlastitih ekonomskih odluka nekih ljudi. Kritizirao je donošenje spomenutih odluka na temelju vlastitih iskustava, ne uzimajući u obzir ishode koji ovise o monetarnoj i fiskalnoj politici.

Također je izrazio neslaganje sa makroekonomskom politikom J. M. Keynesa te je dovodio u pitanje djelovanje vlade i namjere iste.

„Philipsova krivulja“ nalaže kako je vlada u mogućnosti smanjiti razinu nezaposlenosti ako poveća stopu inflacije. U Lucasovo vrijeme nezaposlenima je rečeno kako će im se plaće povećati ako se uspiju zaposliti i zbog toga se nezaposlenost nakratko smanjila. Lucas je ovakav potez oštro iskritizirao rekavši kako se nezaposlenim pojedincima ne može neprestano davati lažna nada. Smatrao je i da će inflacija doprinijeti većoj nezaposlenosti što će za rezultat imati porast stope nezaposlenosti. Istaknuo je da se fiskalnom politikom može pogoršati već postojeće loše stanje u državi. Svojim doprinosom makroekonomskoj teoriji nadahnuo je brojne druge ekonomiste „nobelovce“ poput F. Kydlanda i E. Prescottta.

7. MODERNA MONETARNA TEORIJA

Ekonomski pristup koji naglašava samostalnu ulogu države te ju stavlja u položaj monopolista po pitanju proizvodnje novca zove se moderna monetarna teorija. Ona također državi pruža mogućnost da postigne punu zaposlenost uz programe osiguranog zaposlenja. Ta ista teorija u posljednje vrijeme dolazi do izražaja upravo zbog niske stope inflacije.

Moderna monetarna teorija skup je ideja koje su se ponajprije razvijale u Sjedinjenim Američkim Državama. Za očekivati je kako će MMT dobivati sve više na značaju, pogotovo nakon velike financijske krize koja je obilježila 2008. godinu. Također, neočekivane svjetske promjene, primjerice COVID-19 pandemija, MMT čine odgovarajućim i uspješnim odgovorom za kritične situacije. Moderna monetarna teorija razlikuje državni od proračuna pojedinačnih korporacija i kućanstva. Ti subjekti ponajprije moraju novac uprihodovati da bi ga trošili. Takvo ograničenje za državu ne postoji ako ona sama regulira vlastitu valutu, točnije ako izdaje fiducijarni novac. Ta stavka državi daje mogućnost trošenja novca bez potrebe da taj novac unaprijed nabavi putem poreza ili zaduživanja. Ukoliko dođe do državnog deficita, to neće predstavljati komplikacije za MMT, a do zapreka može doći tek kada privreda dođe do pune zaposlenosti. U tom slučaju potrošnja bi proizvela inflaciju. MMT također osigurava zaposlenje svakom pojedincu koji želi raditi za minimalnu plaću. U nepogodnoj situaciji takav bi se model više upotrebljavao dok bi u boljoj situaciji privatni sektori mogli djelatnicima pružiti pogodnije uvjete. Monetarnom politikom nastojalo bi se omogućiti niže kamatne stope, dok bi se fiskalnom politikom vršila kontrola stope inflacije.

Moderna monetarna teorija ne slaže se sa neoliberalizmom niti bilo kojim drugim modelom fiskalnog liberalizma. MMT, za razliku od „mainstream“ pristupa koji predlaže prikladnu razinu štednje, sugerira suprotne upute. Pobornici fiskalnog konzervativizma oštro propitkuju smjernice MMT-a koje obećavaju lako rješavanje proizvodnih sukoba.

Uz modernu monetarnu teoriju moguće je zaobići neka općeprihvaćena mišljenja, npr. obavezno oporezivanje kod državne potrošnje ili ovisnost državnih troškova o prihodima države. Kako neki promicatelji MMT-a kažu, određeni se okviri teorije u praksi parcijalno primjenjuju, najviše u Sjedinjenim Američkim državama, a potom u ostalim, bogatijim zemljama koje imaju veću razinu monetarne suverenosti.

7.1. IMPLEMENTACIJA MODERNE MONETARNE TEORIJE ZA VRIJEME KORONA KRIZE

Iako isprva većina nije odobravala stavke moderne monetarne teorije, kroz vrijeme se broj ekonomista koji su počeli simpatizirati elemente MMT-a povećao. Nadolezeće ekonomske krize potaknuti će zanimanje za ono što moderna monetarna teorija nudi jer će načela neoliberalnog učenja u takvim situacijama biti lošija opcija.

Kada je COVID-19 pandemija nastupila, brojne zemlje odlučile su se na poduzimanje mjera koje nalikuju preporukama moderne monetarne teorije.

Ekonomska povijest ne pamti ni jednu krizu nalik korona krizi. Gospodarska kriza koja je nastala pojavom COVID-19 virusa specifična je po načinu na koji je nastala, brzini kojom se dogodila te posljedicama koje ostavlja na cjeloukupno svjetsko gospodarstvo.

Zdravstvena kriza potaknuta virusom negativno je utjecala na sve sastavnice čovjekovog života. Posebno je loše utjecala na granu gospodarstva koje je upalo u krizu velikih razmjera i za koju se ne zna koliko će dugo potrajati. Korona kriza zbog svoje specifične pojave i posljedica koje za sobom ostavlja, predstavljati će popriličan izazov za ekonomiste. Posljednja velika svjetska financijska kriza pokazala je kako koncepti klasičnog i neoliberalnog učenja nisu u svakoj situaciji prihvatljivi. Zbog jedinstvenosti COVID-19 krize jasno je kako je za njeno suzbijanje nezaobilazno traženje inovativnih rješenja odgovarajućih za novonastalu situaciju. Znanost ekonomije mora uvijek i u svakoj situaciji biti spremna predložiti brza i prikladna rješenja.

Kada se pojavila korona kriza, jedna od poduzetih mjera Stožera bila je „zabrana napuštanja mjesta prebivališta kao i mjesta stalnog boravka. Tom odlukom poljuljalo se funkcioniranje tržišta jer je najednom sve stalo, a negativni utjecaj najviše se odrazio na održavanje deviznog i novčanog tržišta.

Uz nove sigurnosne mjere, države objavljuju i “pakete” gospodarskih potpora s obzirom na kriznu situaciju. Pravila fiskalne i slične politike zanemaruju se, te se MMT počinje promatrati sa većim interesom sa ciljem stvaranja makroekonomske politike koja će dati snažan obrambeni odgovor na krizu uzrokovanu pandemijom COVID-19. Glavni prijedlog moderne monetarne teorije jest da države iskoriste svoj povlašten

položaj po pitanju kontroliranja valute. Takvim postupanjem mogle bi povećati potrošnju bez da povećaju porez. Na vrlo jednostavan način vlada može, po načelima MMT, narediti središnjoj banci da pokrene “tiskanje“ novca, što se može sprovesti uz gotovo nikakvu marginalnu cijenu.

Taj pristup u vrlo kratkom vremenu postao je popularan u Sjedinjenim Američkim Državama. Mnogi zagovornici moderne monetarne teorije pripadaju lijevoj strani Demokratske stranke te smatraju kako uz pomoć iste mogu stvoriti bolju ekonomiju.

Sa druge strane, MMT je ismijana te nepodržana od strane nekih vodećih ekonomista. Oštro su je iskritizirali W. Buiter, C. Mann, L. Summers i ostali.

MMT je bez obzira na brojne kritike privukla puno više pozornosti od ostalih pristupa, npr. post-kejnezijanizma.

I prije pojave COVID-19 pandemije, zagovaratelje moderne monetarne teorije smatralo se radikalnima, pa čak i ekscentričnima. Njihovo se razmišljanje više smatralo znatiželjnim nego kompetentnom alternativnom makroekonomskom paradigmom.

Sa time da se čitav svijet našao u neočekivanoj situaciji prepunoj političkih izazova, potrebno je sagledati sve mogućnosti, pa tako i upotrebu određenih elemenata monetarne teorije kako bi se novonastaloj krizi stalo na kraj.

8. ZAKLJUČAK

Modernom monetarnom teorijom moguće je postići mnogo toga, i to na "lakši" način. Postoje brojni pobornici ove teorije, ali isto tako i oni koji se ne slažu sa njom.

Pojavom kriza i COVID-19 epidemije moglo bio se kazati kako je neoliberalizam izgubio svoj značaj. Moderna monetarna teorija sve se češće spominje u javnim krugovima. Prije njezine upotrebe, potrebno je uvidjeti što takva politika donosi te koje načine upotrebe sugerira. Moderna monetarna teorija najprije se pojavila u SAD-u, ali se također razmatra njezino proširenje i na dobrostojeće zapadne zemlje koje su monetarno suverene.

Iako neočekivane situacije iziskuju brzo i pametno rješenje, potrebno je donijeti odluku sa dodatnim oprezom. Bitno je razlikovati situaciju koja traži rješenje za nagli pad uzrokovan pandemijom i situaciju koja zahtjeva dugoročnu preinaku makroekonomske politike.

MMT je izgledala kao razumno rješenje te je zadobila još već snagu zbog uvođenja paketa potpore od strane države. Brojna djelovanja država u skladu su sa načelima MMT.

Iako je moderna monetarna politika vrlo primamljiva, ona još uvijek nije dovoljno uvjerljiva po pitanju promjene paradigme i institucionalne transformacije koju bi prouzrokovala.

Može se zaključiti kako je upravo John Maynard Keynes svojim doprinosima tijekom Velike svjetske krize uvelike pomogao pri rješavanju posljedica krize. Uspio je dokazati nedostatke i propuste klasičnog učenja kada u pitanje dođe rješavanje ekonomskih problema. Keynesove teorije predstavljale su glavni ekonomski alat te su se rabile sljedećih četrdesetak godina nakon svjetske ekonomske krize 20. stoljeća.

Adam Smith, Joseph Schumpeter, John Keynes, Milton Friedman i Robert Lucas svojim su različitim pogledima na monetarnu teoriju iznosili različite vlastite zaključke o njezinim dobrim i lošim stranama te načina implementacije.

LITERATURA

E-knjiga:

- Kelton, S., *The Deficit Myth: Modern Monetary Theory and the Birth of the People's Economy*, New York, Public Affairs

Znanstveni članci:

- Š. Medić, Đuro, (2000). Schumpeterova koncepcija povijesti ekonomske analize i moderna metodologija ekonomije. *Ekonomski pregled*, Vol. 51 No. 9-10 [website] https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=45484 (pristupljeno: 1.9.2021)
- Čavrak, V. (2020). Makroekonomija krize COVID19 i kako pristupiti njenom rješavanju. No 20-03 [website] file:///C:/Users/nipre/Downloads/Clanak_20_034.pdf (pristupljeno 11.09.2021).
- Puškarić, M. (1994). Liberalna gospodarska teorija Adama Smitha. Vol. XXXI No. 3. [website] file:///C:/Users/nipre/Downloads/politicka_misao_1994_3_82_91.pdf (pristupljeno: 12.09.2021)

Online izvori:

- Smith, Adam. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. [website] <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=56797> (pristupljeno: 30.08.2021).
- Keynes, John Maynard. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. [website] <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=31329> (pristupljeno 03.09.2021).
- Friedman, Milton. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. [website]

<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=20658> (pristupljeno 05.09.2021).

- „*Robert Lucas Jr. je američki ekonomist koji je dobio Nobelovu nagradu za razvijanje 'Teorije racionalnih očekivanja'*“. [website] <https://hr.celeb-true.com/robert-lucas-american-economist-received-nobel-prize-developing> (pristupljeno: 06.09.2021).

SAŽETAK

OD ADAMA SMITHA DO MODERNE MONETARNE TEORIJE

Adam Smith, poznatiji kao „Otac ekonomije“, u svojem je djelu „Bogatstvo naroda“ iznio svoja razmatranja i teorije koje su bile u skladu sa engleskom klasičnom političkom ekonomijom. Svojom je metaforom „Nevidljive ruke“ opisao nesvjesne poduhvate pojedinca koji nenamjerno mogu povoljno utjecati na ekonomsko stanje u državi. Joseph Schumpeter, iako je bio učenik neoklasične ekonomske škole, uspio je osmisliti vlastitu teoriju koja je naglašavala važnost inovacija za ostvarivanje prihoda. Što se tiče monetarne teorije Johna Keynesa, on je nastojao shvatiti razlog čuvanja kamatne ili ne kamatne imovine neke ekonomske jedinice ako je prihod istih manji od ostalih formi imovine. Sa druge strane, Milton Friedman zagovarao je ekonomski liberalizam. Svoje neslaganje sa keynezijancima isticao je u svakoj situaciji jer je njihovo tumačenje uloge novca unutar ekonomske djelatnosti smatrao pogrešnim. Robert Lucas također se nije slagao sa Keynesovim učenjem. Istaknuo je da se fiskalnom politikom može pogoršati već postojeće loše stanje u državi. Svojim doprinosom makroekonomskoj teoriji nadahnuo je brojne druge ekonomiste „nobelovce“ poput F. Kydlanda i E. Prescottta. Monetarna teorija svoju „priliku“ dobila je neposredno sa pojavom COVID-19 pandemije. Ključni elementi MMT mogli bi biti od velike pomoći ako se upotrijebe na odgovarajući način.

Ključne riječi: moderna monetarna teorija, John Maynard Keynes, COVID-19 pandemija, klasična škola, neoklasična škola, ekonomska povijest

SUMMARY

FROM ADAM SMITH TO MODERN MONETARY THEORY

Adam Smith, better known as the "Father of Economics", in his work "The Wealth of Nations" presented his considerations and theories that were consistent with English classical political economy. With his metaphor "Invisible Hands", he described the unconscious endeavors of an individual that can inadvertently have a positive effect on the economic situation in the country. Joseph Schumpeter, although a student of the neoclassical school of economics, managed to devise his own theory that emphasized the importance of innovation for revenue generation. As for the monetary theory of John Keynes, he sought to understand the reason for keeping the interest or non-interest assets of an economic unit if the income of the same is less than other forms of assets. Milton Friedman, on the other hand, advocated economic liberalism. He emphasized his disagreement with the Keynesians in every situation because he considered their interpretation of the role of money within economic activity to be wrong. Robert Lucas also disagreed with Keynes' teaching. He pointed out that fiscal policy could worsen the already existing bad situation in the country. His contribution to macroeconomic theory has inspired many other Nobel laureates, such as F. Kydland and E. Prescott. Monetary theory gained its "opportunity" immediately with the appearance of the COVID-19 pandemic. The key elements of MMT could be very helpful if used appropriately.

Keywords: modern monetary theory, John Maynard Keynes, COVID-19 pandemic, classical school, neoclassical school, economic history